

UZAY TURİZMİNİN RİSK ANALİZİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ¹ Risk Analysis of Space Tourism: Sample of Türkiye

Vahit Oğuz KİPER¹ Orhan BATMAN²

Öz

¹ Dr. Sakarya University of Applied Sciences, Sakarya, Türkiye, oguzkiper@subu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-5558-2341

² Prof. Dr. Sakarya University of Applied Sciences, Sakarya, Türkiye, obatman@subu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7186-7064

Tezin amacı uzay turizmi ve uzayın ticarileşmesi fenomenlerinin Türkiye örneğinde karşı karşıya kalacağı stratejik risk faktörlerinin belirlenmesi ve böylelikle bu risk faktörlerine karşı proaktif bir yaklaşımla gerekli önlemlerin alınmasına yardımcı olmaktır. Bu faydanın uzay turizmi konusundaki karar vericilerin, uygulamacı ve araştırmacıların planlama faaliyetlerine destek olacağı öngörülmektedir. Öte yandan çalışmanın uzay turizmi anlamında Türkiye’de farkındalık yaratması ve uzay turizmi alanyazınına katkı sağlaması amaçlanmıştır. Tez araştırması sürecinde 401 anket verisi toplanmış, 13 görüşme gerçekleştirilmiştir. Veriler istatistiksel ve içeriksel paket programları ile analiz edilmiş ve derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uzay turizmi, uzayın ticarileşmesi, risk faktörleri

JEL Kodları: O21, O38, Y40

Geliş / Submitted: 27/08/2023

Düzeltilme / Revised: 1/09/2023

Kabul / Accepted: 7/09/2023

Yayın / Published: 15/09/2023

Abstract

The aim of the thesis is to determine the strategic risk factors that space tourism and space commercialization phenomena will face in the sample of Turkey, and thus to help take the necessary measures with a proactive approach against these risk factors. It is anticipated that this benefit will support the planning activities of decision makers, practitioners and researchers on space tourism. On the other hand, the aim of the study is to create awareness in terms of space tourism in Turkey and to contribute to the space tourism literature. During the thesis research, 401 survey data were collected and 13 interviews were conducted. The data were analyzed and compiled with statistical and contextual package programs.

Keywords: Space tourism, commercialization of space, risk factors

Jel Codes: O21, O38, Y40

Atıf / Citation: Kiper, V.O., Batman, O. (2023), Uzay Turizminin Risk Analizi: Türkiye Örneği Journal of Tourism Intelligence and Smartness, 6(2), 172-176

¹ Bu doktora tezi Prof. Dr. Orhan Batman danışmanlığında, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’ne bağlı Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Turizm İşletmeciliği programı kapsamında hazırlanmıştır. / This doctoral thesis was prepared under the supervision of Orhan Batman, within the scope of the Tourism Management Program of the Department of Tourism Management, affiliated to Sakarya University of Applied Sciences Graduate Education Institute.

Giriş

Tezin Amacı

Bu çalışma, Türkiye'deki uzay turizmi faaliyetlerinin stratejik yönetim ve planlama ile risk analizi yaparak doğru ve etkili bir şekilde planlanmasını hedeflemektedir. Aynı zamanda, turistlerin ve paydaşların algıladığı riskleri belirleyerek olası tehlikeleri önceden tespit etmeyi ve buna yönelik tedbirler almayı amaçlamaktadır.

Tezin Önemi

Uzay turizmi, planlama ve yönetimi zorlu bir faaliyet olduğu için dikkatli bir şekilde ele alınması gereken bir alandır (Kiper & Batman, 2021). Bu çalışma, Türkiye'nin uzay turizmi faaliyetlerinde başarılı olabilmesi için potansiyel tehditleri ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Tezin Kapsamı ve Özgün Değeri

Bu araştırma, Türkiye'deki uzay turizmi faaliyetlerine odaklanarak yönetsel ve tüketici davranışlarına yönelik risk faktörlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, çalışma hem talep hem de arz açısından konuyu ele alarak kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada içerik ve amaç doğrultusunda iki ayrı yöntem yaklaşımı benimsenmiştir. Bu doğrultuda hem pozitivist paradigma hem de yorumsamacı paradigma ekseninde yöntem şekillendirilmiştir. Araştırmanın, turistlerin algıladığı risk boyutlarını ölçen kısmı pozitivist paradigma ekseninde şekillendirilmiştir. Bunun gereği olarak tümevarımcı bir anlayış benimsenmiş, bunun için de anket desenine başvurulmuştur. Uzman görüşlerine göre algılanan risklerin değerlendirildiği kısımda ise tümdengelimci bir yaklaşım benimsenmiştir. Nitel araştırma teknikleri kapsamında "durum analizi" deseni uygun görülmüştür.

Bu araştırmanın evren ve örnekleme Türkiye ile sınırlıdır. Çalışmanın amacı Türkiye'deki uzay turizmi faaliyetlerine dair risk boyutlarını tespit etmek olduğu için böyle bir sınırlamaya gidilmiştir. Elde edilen sonuçların evrenleşmesi için farklı ülkelerde benzer çalışmaların yapılmasında fayda vardır. Zira gerek stratejik planlama perspektifinde, gerekse turistlerin algısı anlamında algılanan risklerin farklı bölgelerde ve farklı kültürlerde ciddi farklılıklar gösterebilmesi olasıdır.

Bu çalışma kapsamında yapılan tüm görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilememiştir. Görüşme yapılan kişilerin bürokratik konuları ve yoğunlukları gereği bazı görüşmeler online platformlar üzerinden canlı olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin yüz yüze, daha uzun süreleri kapsayarak ve tekrar ederek yapılması durumunda elde edilen bulguların derinliğinin artacağı varsayılmaktadır. Bu bakımdan yapılan görüşmelerde zaman ve müsaitlik sınırı olduğundan bahsetmek gerekmektedir.

Araştırmanın anket tekniği ile toplanan verileri yüz yüze ve online platformlardan toplanmıştır. Yüz yüze toplanan anketler Ocak 2022 ve Aralık 2022 tarihleri arasında Antalya, İzmir, Eskişehir, İstanbul ve Balıkesir'de uzay gözlemciliği etkinliklerinden, uzay temalı rekreasyon alanlarından ve uzay temalı etkinliklerden toplanmıştır. Online platformlardan toplanan veriler ise anket formunun Google Formlara aktarılması ile, Türkiye'de uzay havacılık, uzay teknolojileri, uzay temalı etkinlikler ve uzay turizmi konusunda en çok takipçisi olan sosyal medya kanalları vasıtasıyla, bu kanalların takipçilerine ulaştırılması ile doldurulmuştur. Böylelikle anketlere sadece araştırmanın konusu ve kapsamı dahilindeki kitlenin katılımı amaçlanmıştır. Anketlerin 256 adedi online platformlardan toplanmıştır. 145 anket ise yüz yüze doldurtulmuştur. Toplam 401 anket elde edilmiştir. Bu anketlerden geçerlilik ve güvenilirlik sebepleri ile 391 tanesi analizlere dahil edilmiştir. Elenme gerekçeleri analizlerle ilgili bulgularda detaylandırılacaktır.

Derinlemesine görüşmeler ile gerçekleştirilen veri toplama aşamasına Mart 2022'de başlanmış ve Ocak 2023'e kadar devam edilmiştir. Bu süreçte 13 adet görüşme gerçekleştirilmiştir. Ancak 2 görüşmenin içeriğinin bu tezin amaçları doğrultusunda anlamlı ve işlenebilir veriler sunmaması nedeniyle analiz sürecine dahil edilmemiş ve 11 adet

görüşmenin verileri analize tabi tutulmuştur. Görüşmelerin 5 tanesi yüz yüze yapılmış ve ses kayıt cihazı ile görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Diğer 6 görüşme ise Zoom programı yardımıyla online olarak gerçekleştirilmiş ve kayıt altına alınmıştır. Kayıt edilen görüşmeler daha sonra bire bir deşifre edilerek yazıya dökülmüştür. Görüşmeler öncesi katılımcılardan randevu alınmıştır ve araştırmanın amacından ve içeriğinde bahsedilmiştir. Görüşmeler esnasında katılımcıları manipüle etmemek için soruların içeriği ve önemleri izah edilmemiştir. Görüşmecilerin soruları anlayamadıkları hususlarda alanyazına bağlı kalmak üzere kısa ve net açıklamalar yapılmıştır.

Bulguların Tartışılması ve Sonuç

Uzay turizmi faaliyetleri dünya genelinde yaygınlaşmaktadır ve bunların gelecekte daha da popüler hale gelmesi beklenmektedir. Bu faaliyetler, alışıldık bir rekreasyon veya kamping faaliyetinden farklı olarak yörünge altı ve yörünge dışı uzayda gerçekleştiğinden bazı riskleri içermektedir. Türkiye'nin uzay turizmi faaliyetlerinde başarılı olabilmesi için dış çevre analizine önem vermesi gerekmektedir. Çevresel risk unsurlarının birbirleriyle bağlantılı ve ilişkili olarak değerlendirilmesi önemlidir. Uzay turizmi, bir ülkenin uzay alanındaki başarısının vitrini ve kaldıraçtır. Türkiye'nin uzay bilimine ve uzay turizmine olan güçlü ilgisi, bu alanda pozitif gelişmelere yönlendirilmelidir. Uzay turizmi faaliyetlerinin yüksek maliyetleri olsa da yerküredeki uzay turizmi faaliyetlerinin kabul edilebilir maliyetleri olduğu unutulmamalıdır. Türkiye, uzay turizmine destek veren birçok etkinliği desteklemektedir ve bu desteğin devam etmesi önemlidir. Uzay turizmi ve uzayın ticarileşmesi faaliyetleri geliştikçe maliyetlerin düşmesi öngörülmektedir, ancak bu sürecin kontrollü olarak yönetilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin, uzay turizmi ve uzayın ticarileşmesi konularında hukuki düzenlemeleri yapması ve devlet teşviklerini sağlaması önemlidir. Türkiye'nin uzay bilimleri alanındaki uzmanlık ve insan kaynakları potansiyeli, teknolojik risk unsurlarını bertaraf etme konusunda bir engel olmadığını göstermektedir. Türkiye'nin uzay turizmi ve uzay bilimleri alanında başarılı olması için kamuoyunun ilgisinin canlı tutulması önemlidir. Türkiye'nin politik riskleri göz önünde bulundurarak proaktif bir yaklaşım benimsemesi gerekmektedir. Yasal düzenlemelerin titizlikle yapılması, etik politikaların benimsenmesi ve uluslararası ilişkilerin dengeli bir şekilde yürütülmesi önemlidir. Türkiye'nin uzay turizmi faaliyetlerini destekleyen yasal düzenlemeleri yapması gerekmektedir. Turistlerin uzay turizmi faaliyetlerine dair algıladıkları risklerin birbirleriyle ilişkili olduğu ve turistlerin bu faaliyetleri genel olarak riskli olarak algıladığı görülmektedir. Eğitim düzeyi ve cinsiyet gibi değişkenlerin risk algılaması üzerinde etkisi olmadığı gözlenmiştir. Uzay turizmi faaliyetlerindeki risklere dikkat edilerek, etik politikalar benimsenmeli ve yazılı politikalara dönüştürülmelidir.

Teorik Katkılar

Çalışmanın turizmde stratejik planlama alanyazınına, turizmde risk algısı alanyazınına ve uzay turizmi alanyazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Stratejik planlama alanyazınında dış çevre faktörlerinin tamamı bu çalışmada da bir tema olarak tespit edilmiş ve doğrulanmıştır. Buradan hareketle uzay turizmi faaliyetlerinin stratejik planlamasına dair yapılacak çalışmalarda, olası risk ve tehditleri öngörebilmek için mevcut dış çevre faktörlerine sadık kalmakta fayda görülmektedir.

Alanyazında, uzay turizmi faaliyetlerine katılan/katılması beklenen turistlerin risk algısını ölçen bir ölçek bulunmamaktadır. Bu nedenle yöntem kısmına da açıklandığı üzere farklı turizm hareketlilikleri için yaygın olarak kullanılan bir ölçek bu çalışma için uyarlanmıştır. Bu çalışmanın bulgu ve sonuçları, turizm faaliyetlerinde algılanan risklere yeni bir boyut kazandırarak, ilk defa ölçümlenen, turistlerin uzay turizmi faaliyetlerindeki risk algılarını boyutlarıyla ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın alanyazınında belirtildiği gibi uzay turizmi alanyazını henüz çok yenidir ve inşa aşamasındadır. Alanyazında sınırlı sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmayla birlikte uzay turizmi kavramına dair bir çerçeve sunulmuş ve mevcut alanyazın güncel haliyle derlenmiştir. Ayrıca çalışmanın bulguları ile birlikte mevcut alanyazına ilaveler sağlanmıştır.

Pratik Katkılar

Bu çalışmanın gerek stratejik planlama perspektifiyle ortaya konan niteliksel verileri, gerekse turistik tüketicilerin risk algısı ile ortaya konan istatistiksel verileri, turizm karar vericileri için önemli bulgu ve sonuçlar içermektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi uzay turizmi uzay bilimleri ve turizm olmak üzere disiplinler arası bir nitelik taşımaktadır. Uzay turizminin dış çevre analizi kapsamında ortaya konan riskleri, Türkiye'nin uzay politikalarına ve turizm politikalarına yön verenler için oldukça önemli çıktılar sunmaktadır. Benzer şekilde, turistlerin algıladığı riskler, turizm karar vericileri, politika belirleyicileri ve işletmeler için önemli çıktılar ortaya koymaktadır. Uzay turizmi alanında hizmet vermeyi düşünen işletmelerin, turistlerin algıladığı riskleri giderecek önlemler almaları ve güvenceler vermeleri, faaliyetlerinde başarılı olma şansını ciddi ölçüde arttıracaktır.

Öneriler

- Uzay turizmi ve uzayın ticarileşmesi kavramları birlikte düşünülmeli ve değerlendirilmelidir.
- Uzay turizmi faaliyetlerinin henüz yeni gelişmekte olduğunu düşünülerek uzay turizminin stratejik planlama bakış açısıyla planlanması başarı kriteri olarak görülmelidir.
- Bulgular ve sonuç göstermektedir ki uzay turizminin gelişimi için dış çevre analizindeki risk faktörlerinin birbirleri ile ilişkisi vardır. Bu nedenle dış çevre analizindeki tüm faktörlerin göz önüne alınması ve olası risklerin bertaraf edilmesi için proaktif bir yaklaşım benimsenmelidir.
- Uzay turizmi faaliyetlerine katılan turistlerin algıladığı risklerin giderilmesi için işletmeler gerekli tedbirleri almalı ve inandırıcı olmalıdır.
- Uzay turizmi faaliyetlerine katılan turistlerin algıladığı risklerin bazıları, bulgularda da görüldüğü gibi uzay bilimleri ve teknolojilerindeki gelişmelere bağlıdır. Bu gelişmelerin yeterli güvenlik sağlamadığı durumlarda özellikle yörünge altı ve yörünge dışı uzay turizmi faaliyetlerine kalkışmak ciddi bir risk oluşturacak ve olası kazalar sektörün gelişimine çok ciddi darbe vuracaktır.
- Uzay turizmine dair alanyazın incelendiğinde henüz gelişmekte olduğu görülmektedir. Uzay turizminin tanımları, kavramsal çerçevesi ve sınırlarına dair yeterli çalışma bulunmamaktadır. Var olan çalışmalara dair de alanyazında bir mutabakatın olmadığı görülmektedir. Araştırmacıların mevcut alanyazında mutabakat sağlamaya yönelik kavramsal çalışmalar gerçekleştirmesinde fayda vardır.
- Alanyazında uzay turizminin planlanması, pazarlanması ve yönetimine dair çok sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Araştırmacıların planlama çalışmaları öncelik olmak üzere bu alanlarda yapacağı çalışmaların alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Teşekkür

Çalışmalarım esnasında verdikleri katkılardan dolayı Türkiye Cumhuriyeti'nin ilgili kurumlarına, çalışmalara destek veren uzay ve turizm sevdalısı herkese en kalbi teşekkürlerimi sunarım. Gözümüzü göğe diktik bir kere, hedeflere mutlaka ulaşacağız. Sürekli olarak kederle sınılanmış aziz milletin istikbalini göklerde bulacağız. İsmi geçen veya geçmeyen herkesin izniyle tezimi eğitim öğretim ve bilim yolunda kaybettiğimiz şehitlerimize adamak istiyorum. Şehit Öğretmen Necmettin, Şehit Öğretmen Aybüke, ve yaşasaydı belki harika bir bilim insanı olacak olan Şehit Eren Bülbül. İyi ki varsın Eren. Mekanınız cennet olsun.

Kaynakça

Kiper, V. O., & Batman, O. (2021). Uzay Turizmi: Olasılıklar, Uygulamalar, Kavramsal Bir Yaklaşım. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 6(1), 265-271.

Çıkar çatışması:

Yazarların bildirecek bir çıkar çatışması yoktur.

Hibe / Finansal Destek:

Yazarlar bu çalışmanın herhangi bir finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Kurul Onayı:

Özeti verilen bu tez çalışması Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kuruluna 03.05.2021 tarih ve E.12671 20.04.2021 sayısı ile başvurulmuş ve 27.05.2021 tarih ve 604.02/10941 karar no ile çalışmanın yapılması onaylanmıştır.